עין משפט נר מצוה

קלה א מיי' פ"ב מהל' עבדים הלכה א והל' יב סמג עשין פג:

קלו ב מיי' שם הל' ב:

קלז ג מיי' שם הל' ג:

קלח ד מיי' שם הל' ח:

קלט ה מיי' שם פ"ד הלכה ה סמג עשין פה:

קמ ו ז מיי' שם פ"ג הל' ו סמג עשין פג:

קמא ח מיי' שם הל' יב סמג שם:

למסולים שאין לו עקב אם כן ניכתוב קרא נעל מאי הנעל שמעת מינה תרתי: **מתני'** עבד עברי נקנה בכסף ובשטר, וקונה עצמו בשנים וביובל ובגרעון כסף. יתירה עליו אמה העבריה שקונה את עצמה בסימנין. הנרצע נקנה ברציעה וקונה את עצמו ביובל ובמיתת האדון: **גמ'** עבד עברי נקנה בכסף מנלן? אמר קרא מכסף מקנתו מלמד שנקנה בכסף, אשכחן עבד עברי הנמכר לעובד כוכבים הואיל וכל קנינו בכסף, נמכר לישראל מנלן? אמר קרא והפדה מלמד שמגרעת פדיונה ויוצאה, אשכחן אמה העבריה הואיל ומיקדשה בכסף מיקניא בכסף, עבד עברי מנלן? אמר קרא כי ימכר לך אחיך העברי או העבריה ועבדך שש שנים מקיש עברי לעבריה, אשכחן מכרוהו ב"ד הואיל ונמכר בעל כורחו, מוכר עצמו מנלן? יליף שכיר שכיר, הניחא למאן דיליף שכיר שכיר אלא למאן דלא יליף שכיר שכיר מאי איכא למימר? אמר קרא וכי תשיג מוסף על ענין ראשון וילמד עליון מתחתון. ומאן תנא דלא יליף שכיר שכיר? האי תנא הוא דתניא המוכר עצמו נמכר לשש ויותר על שש, מכרוהו ב"ד אינו נמכר אלא לשש, המוכר עצמו אינו נרצע, מכרוהו ב"ד נרצע, מוכר עצמו אין מעניקים לו, מכרוהו ב"ד מעניקים לו, המוכר עצמו אין רבו מוסר לו שפחה כנענית, מכרוהו ב"ד רבו מוסר לו שפחה כנענית, רבי אלעזר אומר זה וזה אינו נמכר אלא לשש, זה וזה נרצע, וזה וזה מעניקים לו, וזה וזה רבו מוסר לו שפחה כנענית. מאי לאו בהא קמיפלגי דתנא קמא לא יליף שכיר שכיר ורבי אלעזר יליף שכיר שכיר, אמר רב טביומי משמיה דאביי דכולי עלמא יליף שכיר שכיר והכא בהאי קרא קמיפלגי - מאי טעמא דתנא קמא דאמר מוכר עצמו נמכר לשש ויותר על שש: מיעט רחמנא גבי מכרוהו בית דין ועבדך שש שנים זה ולא מוכר עצמו ואידך ועבדך לך ולא ליורש ואידך ועבדך אחרינא כתיב, ואידך ההוא להרצאת אזן הוא דאתא, מאי טעמא דתנא קמא דאמר מוכר עצמו אינו נרצע? מדמיעט רחמנא גבי מכרוהו ב"ד ורצע ארניו את אזנו במרצע אזנו שלו ולא אזנו של מוכר עצמו ואידך

מסולייא. נפחת כדמסיים ואזיל שאין לו עקב סול"א בלע"ז: **מתני' נקנה בכסף ובשטר.** בגמרא יליף לה: **בשנים.** לסוף שש שנים יוצא חפשי: **וביובל.** אם פגע בו יובל בתוך שש: **ובגרעון כסף.** פודה את עצמו ומגרע לו אדונו מפדיונו דמי שיעבוד השנים שעברו והכל לפי חשבון דמי מקנתו כדכתיב (ויקרא כה) והיה כסף ממכרו במספר שנים, קנאו בשש מנים ועתיד לצאת בסוף שש נמצא קונה עבודת כל שנה במנה: **יתירה עליו.** שקונה עצמה בכל אלה ובסימני נערות כדילפינן לעיל (דף ד.) מויצאה חנם: **ובמיתת האדון.** ואינו עובד את יורשיו אבל עבד הנמכר בתחילתו ומת האדון בתוך שש, משלימו ליורשיו, וכולהו יליף בגמ': **גמ' מכסף מקנתו.** בעבד עברי הנמכר לעובד כוכבים הכתוב מדבר וכי תשיג יד גר ותושב: **הואיל וכל קנינו.** של עובד כוכבים בכסף שלא נאמרה בו משיכה במטלטלין אלא בישראל כתיב (ויקרא כה) מיד עמיתך עד שימשוך מיד ליד לפיכך עבד נקנה לו בכסף (א): **שמגרעת פדיונה.** מדלא כתיב ונפדה משמע והפדה שאף האדון מסייע בפדיונה אלמא בכסף נקנה דאי לא קנאה בדמים מאי מגרעה: **אשכחן אמה העבריה דמקניא בכסף.** והדין נותן הואיל וקידושיה בכסף קנייה בכסף: **מכרוהו ב"ד.** בגניבתו דכי ימכר ע"י אחרים משמע והדין נותן שיהא נקנה בכסף בלא חזקה הואיל ויש בו צד קל שנמכר בעל כרחו: **שכיר שכיר.** נאמר במוכר עצמו (שם) כי ימוך אחיך ונמכר וגו' כשכיר כתושב יהיה עמך ונאמר במכרוהו ב"ד כי משנה שכר שכיר וגו' בפרשת כי ימכר כתיב (דברים טו): **למאן דלא יליף.** דלית ליה הך גזירה שוה ולקמיה מפרש מאן ניהו: **וכי תשיג.** במוכר עצמו לעובד כוכבים וסמוכה לפרשת מוכר עצמו לישראל וילמד נמכר לישראל מנמכר לעובד כוכבים בהיקשא ובנמכר לעובד כוכבים כתיב מכסף מקנתו: **ויתר על שש.** אם התנה לימכר לעשר שנים: **מכרוהו ב"ד.** דכתיב (שם) ועבדך שש שנים אבל במוכר עצמו לא כתיב שש, דלאו תקנה עבד עברי מיד אחרים משמע (ב) רציעה במכרוהו ב"ד כתיבא וכן הענקה דגבי ימכר לך כתיבי: **רבו מוסר לו שפחה כנענית.** שיהו לו ולדות ממנה: **אין רבו מוסר לו שפחה כנענית.** ואסורה לו, אבל במכרוהו ב"ד כתיב (שמות כא) אם אדוניו יתן לו אשה: **לא יליף שכיר שכיר.** הילכך דלא כתיב ביה לא כתיב ביה: **דכולי עלמא יליף שכיר שכיר.** לשאר מילי והני לת"ק בהדיא כתיב מיעוטייהו ולא אהני ליה גזירה שוה: **ולא ליורשין.** דאינו עובד לא את הבת ולא את האח אם אין לו בן, אבל עובד הוא את הבן כדלקמן (דף יז:): **ועבדך אחרינא כתיב.** כי משנה שכר שכיר עבדך: **להרצאת אזן.** להרצות על הענקו שלא יקשה בעיניו כדמפרש קרא: **אזנו.** מיעוטא הוא, דקרא יתירה לדרשה, דהא כתיב ונקבת באזנו: ונאמר

הואיל וכל קנינו בכסף. פי' הואיל ולא נאמר בו משיכה כישראל דכתיב או קנה מיד עמיתך דבר הנקנה מיד ליד דהיינו משיכה וקשה לר"ת לפי שיהא סתמא דגמרא כר"ל, דלר' יוחנן דאמר בפ' הזהב (ב"מ דף מז:) דבר תורה מעות קונות דרשינן בפ"ב דבכורות (דף יג:) מיד עמיתך בכסף הא לעובד כוכבים במשיכה וקי"ל כר' יוחנן לגבי ריש לקיש ועוד דבמס' ע"ז (דף עא.) אמרינן דלכ"ע משיכה בעובד כוכבים קונה לכך נראה לר"ת דה"פ הואיל וכל קניינו דעובד כוכבים בעבד עברי בכסף דכתיב ביה מכסף מקנתו לאפוקי שאינו קונה בשטר, דישראל גופיה לא קני ע"ע בשטר אלא משום דהיתקש לאמה ואמה לאחרת דדרשינן (לקמן דף טז.) מה אחרת מקניא בשטר אף זו וכו' ובעובד כוכבים לא שייך האי טעמא שהרי אינו בתורת גיטין וקידושין ועוד נראה לר"ת דאפילו בקרקעות עובד כוכבים אינו קונה בשטר כדאמר בחזקת הבתים (ב"ב דף נד.) עובד כוכבים מכי מטא זוזי לידיה איסתלק ליה וישראל לא קני עד דמטא שטרא לידיה משמע דאין קנין שטר לעובד כוכבים וא"ת לאו ק"ו הוא ומה עובד כוכבים שאינו קונה ע"ע בשטר קונה בכסף ישראל כו' וי"ל דמסתברא דלכל אחד יש קנין לעצמו כדאשכחן בפ"ב דבכורות (דף יג.) גבי מטלטלין מישראל בחדא עובד כוכבים נמי בחדא:

מוכר עצמו מנ"ל יליף שכיר שכיר. פי' בקונטרס נאמר במוכר עצמו כשכיר כתושב יהיה עמך ונאמר במכרוהו ב"ד כי משנה שכר שכיר וא"ת כיון דיליף שכיר שכיר למה איצטריך מכסף מקנתו גבי עובד כוכבים נילף שכיר דכתיב גבי עובד כוכבים (ויקרא כה) כשכיר שנה בשנה וגו' מנמכר לישראל ונמכר לישראל מאמה כדמפרש גמ' לעיל וי"ל דאיצטריך ליה לכדדרשינן לעיל (דף ח.) בכסף הוא נקנה ואינו נקנה בתבואה וכלים וא"ת אמאי איצטריך והפדה לענין כסף ליסתוק מיניה ונילף עבריה מע"ע הנמכר לישראל ועברי הנמכר לישראל מעברי הנמכר לעובד כוכבים מג"ש דשכיר שכיר וי"ל אה"נ אלא איצטריך לדרשה אחריתא לגרעון כסף וא"ת אמאי איצטריך היקשא דע"ע ועבריה לקנין כסף נילף שכיר שכיר מנמכר לעובד כוכבים וי"ל דהיקשא דע"ע לעבריה איצטריך למימר מה עבריה אינה יוצאה בראשי איברים אף עברי אינו יוצא ומה עברי יוצא בשש ויובל אף עבריה כו':

לך ולא ליורש. פי' כגון בת ואח אבל עובד הוא את הבן כדלקמן (דף יז:) **ולא** אזנו של מוכר עצמו. וא"ת למ"ל אזנו למעוטי דמוכר עצמו אינו נרצע תיפוק ליה דמוכר עצמו אינו נרצע דאין רבו מוסר לו שפחה כנענית כדלקמן (דף כב:) דבעינן אהבתי את אשתי ואת בני וי"ל דאי לאו אזנו הוה ילפינן מג"ש דשכיר שכיר ממכרוהו ב"ד דאף על גב דלא מצי אמר אהבתי את אשתי ה"א דנרצע קמ"ל אזנו דאין נרצע: ואידך

תוס' ר"י הזקן

למסולים. שלא בלע"ז: עקב. טאלו"ן בלע"ז: בשנים. שעבד שש שני': וביובל. שהגיע תוך שש: ובגרעון כסף. שמגרע פדיונו לפי מה שעבד ופורע השאר: יתירה. שקונה עצמה בכל הני ובהבאת שתי שערות: ובמיתת האדון. שהנרצע אינו עובד לא את הבן ולא את (האח) [הבת]. וקי"ל אין עבד עברי נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג: שכיר דכתיב כשכיר שנה בשנה:

מסורת הש"ס

[לקמן יח.]

[לעיל יא: לקמן טז.]

[נ"ל האדון]

[יבמות ע. ושם נסמן]

[אם גרסי' רבי אלעזר בלא יו"ד או רבי אליעזר ביו"ד ע' תוס' לקמן טו. ד"ה ואידך]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה הואיל וכו' בכסף הס"ד ואח"כ מ"ה לישראל שלא נאמרה בו בכסף מנלן הס"ד:

גליון הש"ס

גמ' ומאן תנא דלא יליף שכיר שכיר. עיין ב"מ קיא ע"ב תד"ה וריב"ל: תוס' ד"ה הואיל וכו' משמע דאין קנין שטר לעובד כוכבים. עיין בכורות יג ע"א תוד"ה מה: